

The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law

Social Crime Prevention in the Saadi Neighborhood of Shiraz

Maedeh Rahimi¹, Alireza Salehi^{*2}

1. Department of Criminal Law and Criminology, Shi.C., Islamic Azad University, Shiraz, Iran

2. Department of Law, Shi.C., Islamic Azad University, Shiraz, Iran

* Corresponding Author's Email: dralirezasalehi@iau.ir

ABSTRACT

Delinquency is a social phenomenon that has long confronted all human societies. Most criminal law scholars believe that if penal sanctions do not serve a preventive function, their enforcement is of little benefit. However, in the present century, and following societal transformations and the emergence of new elements in human life, practical experiences suggest that the functions of the criminal justice system in relying solely on punitive measures to counter and suppress crime have proven ineffective. For this reason, various criminal policy systems have increasingly turned to non-penal (proactive) preventive tools. In recent years, the Saadi Township, as one of the marginalized areas of Shiraz, has been identified as a crime-prone and crime-generating region in Fars Province. Considering that crime occurrence and detection statistics reveal that reactive (penal) methods have thus far failed to curb criminal acts in this neighborhood, this study, employing the concepts, components, and branches of social prevention (as a non-penal approach), outlines some successful outcomes and interventions implemented as crime prevention and control strategies using a library-based, descriptive–analytical method. Ultimately, non-penal prevention can be regarded as an effective strategy for crime reduction in the Saadi neighborhood.

Keywords: Social prevention, non-penal prevention, Saadi neighborhood, Shiraz.

تاریخ ارسال: ۲۱ آذر ۱۴۰۳

تاریخ بازنگری: ۱ بهمن ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۱ بهمن ۱۴۰۳

تاریخ چاپ: ۲۳ بهمن ۱۴۰۳

دانشنامه فقه و حقوق تطبیقه

پیشگیری اجتماعی از جرم در محله سعدی شیراز

مآنده رحیمی^۱، علیرضا صالحی^{۲*}

۱. گروه حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

۲. گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

* پست الکترونیک نویسنده مسئول: dralirezasaalehi@iau.ir

چکیده

بزهکاری پدیده‌ای اجتماعی است که همه جوامع بشری از دیرباز با آن روبرو هستند اغلب صاحب‌نظران حقوق کیفری معتقدند در صورتی که ضمانت اجرای کیفری، کارکرد پیشگیرانه نداشته باشند، اجرای آن‌ها فایده‌ای نخواهد داشت اما در قرن حاضر و به دنبال تحولات جامعه و ظهور مؤلفه‌های جدید در زیست انسانی، تجربیات عملی حاکی از این است که کارکردهای نظام عدالت کیفری در استفاده از مجازات صرف به منظور مقابله و سرکوب بزهکاری، ناکارآمد می‌باشد به همین دلیل، نظام‌های سیاست جنایی مختلف، به بهره‌جستن از ابزارهای پیشگیری غیرکیفری (کنشی) روی آورده‌اند. شهرک سعدی به عنوان یکی از مناطق حاشیه نشین شیراز در سال‌های اخیر به عنوان یکی از مناطق جرم‌خیز و مجرم‌پرور استان فارس شناخته شده است. نظر به اینکه بررسی آمار وقوع و کشف جرم نمایانگر این است که بکارگیری شیوه‌های کیفری (واکنشی) تاکنون مهارگر جرایم ارتكایی در این محله نبوده، فلذا در این پژوهش با استفاده از مفاهیم، مؤلفه‌ها و شاخه‌های پیشگیری اجتماعی (به عنوان یک پیشگیری غیر کیفری)، برخی از نتایج و اقدامات موفق صورت پذیرفته در قالب شیوه‌های پیشگیری و مقابله با ارتكاب جرم با روش کتابخانه‌ای، توصیفی - تحلیلی، تشریح شده است. در نهایت می‌توان از پیشگیری غیر کیفری به عنوان یک راهبرد مؤثر در راستای کاهش جرم در محله سعدی نام برد.

کلیدواژگان: پیشگیری اجتماعی، پیشگیری غیر کیفری، محله سعدی، شیراز.

از زمانی که بشر پا به دنیای مادی در عرصه حیات گذاشته، همواره انحرافات، کژروی، تباهی‌ها و جرایم را با طعم تلخ آن، چشیده است. امروزه اهمیت پیشگیری از جرم برای همه دولت‌ها و نهادهای برقرارکننده نظم و امنیت در جامعه بیش از پیش مشخص شده است. در حوزه مسائل کلان مرتبط با جرم‌شناسی، موضوع پیشگیری، جایگاهی خاص و کلیدی دارد. به طوری که در بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی، یکی از وظایف قوه قضاییه، اقدام مناسب برای پیشگیری از جرم مقرر گردیده است. دولت‌ها همواره از ابزارهای سرکوبگرانه در مقابله با پدیده مجرمانه، جلوگیری از تکرار جرم و تهدید مجرمین بالقوه استفاده کرده‌اند، حال باید از خود پرسیم چرا با وجود این همه تدابیر، باز هم نرخ رشد جرم و انحراف بر رشد تدابیر پیشگیرانه که بیشتر از نوع کیفری بوده، سبقت گرفته و فرصتی بیشتر از قبل یافته است؟ آیا مشکل در ناکارآمدی این شیوه از پیشگیری نیست؟ آیا بهتر نیست که شیوه‌های غیرکیفری پیشگیری از جرم را نیز تجربه کرد؟

پیشگیری از جرم می‌تواند ماهیتی کیفری یا غیرکیفری داشته باشد اما امروزه با توجه به اهمیت راهکارها و شیوه‌های اجتماعی و فرهنگی، توجه به رویکرد غیرکیفری، اهمیتی روزافزون یافته است. چرا که می‌توان با شناخت عوامل اجتماعی و فرهنگی، راهکارهایی جامعه‌ی برای پیشگیری از وقوع بزهکاری در نظر گرفت. نظام‌های حقوقی کشورهای پیشرفته، پیشگیری از جرم را به عنوان رویکرد بهینه و مؤثر به رسمیت شناخته، در قالب برنامه‌های متنوع، اجرا می‌کنند (Babaei, 2011).

شکل‌گیری فرهنگ پیشگیری از جرم در سطح جامعه در دو دهه گذشته، موجب شده است تا در ایران نیز در کنار جرم‌انگاری و کیفرگذاری در قوانین مختلف، مادی به پیشگیری از جرم اختصاص داده شود. مقنن در دهه اخیر، با تصویب برنامه‌های پنجم و ششم توسعه و اخیراً نیز قانون برنامه پنجساله هفتم پیشرفت، که

تعیین‌کننده خط مشی حرکت جامعه به سوی توسعه در ابعاد مختلف است، با استفاده از راهکارهای پیشگیرانه تلاش کرده است در راستای کاهش زمینه‌ها و شرایط وقوع جرم و پیش‌بینی تدابیری جهت عدم تکرار جرم، جهت‌گیری متفاوتی را نسبت به قوانین پایین دستی داشته و رویکرد کُنشی را مقدم بر واکنش، قرار دهد (Asghari & Sarmadi Valeh, 2012)، زیرا یکی از مهم‌ترین عواملی که به تداوم حیات بشر، کمک کرده، کُنش و همکاری و مشارکت بوده است. مشارکت به عنوان فرآیند تعاملی چند سویه مطرح می‌شود، زیرا شهروندان را آماده سهم شدن و مشارکت در اداره شهر کرده و حس تعلق به محله را در آن‌ها تقویت می‌نماید. در شرایطی که اعضای جامعه در زندگی روزمره خود با مسائل و مشکلات بسیار و منابع محدود مواجه هستند، مشارکت، بیشترین سهم و نقش را در رویارویی با مسائل و مشکلات و کاهش آن‌ها دارد. راهبرد مورد نظر در مشارکت مردمی، استفاده از ظرفیت‌های محلی برای دسترسی به منابع و توان بیشتر برای حل مشکلات است. از این رو امروزه هیچ جرم‌شناسی نمی‌تواند اهمیت مشارکت عمومی در کنترل جرم را رد کند. مشارکت مردم از طریق خانواده، محله، مدارس، کسب و کارهای خصوصی و مؤسسات دولتی و غیردولتی در جلوگیری از افزایش جرایم و بزهکاری، در واقع دارایی بالقوه هر جامعه است (United Nations, 2004).

مشارکت مردم در امر پیشگیری، متناسب با مقدرات هر جامعه متفاوت خواهد بود اما در هر حال، مشارکت با همیاری مردم در پیشگیری از وقوع جرم، به عنوان پیشگیری اجتماعی، بهترین نوع پیشگیری است (Shayegan & Asgharzadeh, 2015).

پیشگیری غیرکیفری یا کُنشی شامل آن دسته از تدابیر غیرکیفری است که پیش از ارتکاب جرم از طریق مداخله در اوضاع و احوال پیش جنایی انجام می‌گردد که یکی از شاخه‌های آن، پیشگیری

اجتماعی بوده و خود به دو دسته جامعه مدار و رشد مدار تقسیم می‌شود.

شهرک سعدی به عنوان یکی از مناطق حاشیه نشین شیراز از جمله مناطق کم برخوردار محسوب شده که نرخ ارتکاب جرم به نسبت سایر مناطق شیراز در این منطقه روبه فزونی است. این شهرک با مساحتی حدود ۵۰۰ هکتار، ۳ درصد از مساحت شهر شیراز را تشکیل می‌دهد و از سمت غرب توسط بلوار نیستان به شهر شیراز و از شرق آن به شهرها و روستاهای اطراف شهر شیراز متصل شده است. با توجه به رشد مهاجرت طی سال‌های اخیر از نقاط مختلف شهری و روستایی به این منطقه، جمعیت این محل در حال حاضر حدود ۶۰ هزار نفر تخمین زده می‌شود.

نظر به اینکه شیوه‌های کیفری پیشگیری از جرم تا کنون نتوانسته میزان جرم را در این محله مهار کند لذا سؤال اصلی پژوهش پیش‌رو، این است که با توجه به شاخه‌های پیشگیری اجتماعی - یعنی پیشگیری جامعه مدار و رشد مدار - از چه راه‌هایی می‌توانیم میزان جرم را در این محله کاهش دهیم؟ و اینکه آیا اساساً شیوه‌های غیرکیفری، امکان پاسخگویی و مهار مجرمین در این محله جرم خیز را دارد یا خیر؟ البته ضمن بررسی این موضوعات، به تجارب و اقدامات انجام شده در این زمینه اشاره خواهد شد. لازم به ذکر است، با بررسی به عمل آمده، مشخص گردید تاکنون در خصوص این موضوع، پژوهشی صورت نگرفته و تحقیق حاضر اولین اثر در این حیطه می‌باشد.

مفاهیم و تعاریف پیشگیری

واژه پیشگیری از نظر لغوی و در مفهوم متداول آن به معنای "پیش‌دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیزی شتافتن" و همچنین "آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن" است. پیشگیری در جرم‌شناسی پیشگیرانه به معنای کاربرد فنون مختلف به منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری، به استقبال جرم رفتن و پیشی گرفتن از بزهکاری است. در مفهوم اصطلاحی، دو

جهت‌گیری کلی دیده می‌شود. برخی از جرم‌شناسان مفهوم موسعی برای تدابیر پیشگیرانه قایل شده‌اند. مطابق این مفهوم، انجام هر اقدامی که علیه جرم بوده و آن را کاهش دهد، پیشگیری محسوب می‌شود. بر اساس این برداشت، انواع تدابیر کیفری و غیرکیفری (چه مربوط به قبل و چه مربوط به بعد از وقوع جرم) پیشگیری به شمار می‌آیند. در تعبیر مزبور، حتی تعقیب و دستگیری بزهکاران، اعمال مجازات یا تعلیق اجرای آن، الزام آنان به جبران خسارت مجنی‌علیه و فردی کردن مجازات توسط قاضی نیز پیشگیری محسوب می‌شوند. در نتیجه این مفهوم طیف وسیعی از اقدامات کیفری و غیرکیفری را در بر می‌گیرد. برخی دیگر نیز پیشگیری در مفهومی محدود و مضیق به کار می‌برند. به این معنا که پیشگیری به مجموعه وسایل و ابزارهایی اطلاق می‌شود که دولت برای مهار بهتر بزهکاری از طریق حذف یا محدود کردن عوامل جرم‌زا و یا از طریق اعمال مدیریت مناسب نسبت به عوامل محیط فیزیکی و محیط اجتماعی و از بین بردن فرصت‌های جرم، مورد استفاده قرار می‌دهد (Yousfi & Paydar Fard, 2023).

مبانی قانونی و حقوقی پیشگیری از جرم:

شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد در بند ۱ بخش d قطعنامه شماره ۱۹۹۵/۹ خود، به همه کشورهای عضو توصیه کرده است که از طریق تدابیر زیر به "پیشگیری اولیه" از جرم بپردازند: الف - ترویج تدابیر پیشگیری وضعی مانند سخت‌تر کردن هدف و کاهش فرصت؛

ب - توسعه رفاه و سلامت به وسیله مبارزه با تمام اشکال محرومیت اجتماعی؛

ج - ارتقای ارزش‌های اجتماعی و احترام به حقوق اساسی بشر؛

د - ارتقای مسئولیت مدنی و رویه‌های میانجی‌گری اجتماعی؛

ه - تسهیل انطباق شیوه‌های کاری پلیس و دادگاه‌ها با یکدیگر

(Yousfi & Paydar Fard, 2023)

پیشگیری در قانون ایران نیز وجاهت قانونی دارد؛ چرا که تصویب‌کنندگان قانون اساسی، در بند ۵ اصل ۱۵۶، اقدام مناسب برای پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمان را به عنوان یکی از وظایف قوه قضائیه پیش بینی نموده‌اند. به علاوه ماده ۱ قانون پیشگیری از وقوع جرم مصوب ۱۳۹۴، مقرر می‌دارد: «پیشگیری از وقوع جرم عبارت است از پیش‌بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای از میان بردن یا کاهش آن»

با توضیحات فوق الذکر و در ادامه، راجع به ماهیت دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی، شرح وظایف آن‌ها و معضلات اصلی محله سعدی شیراز بحث می‌گردد.

ماهیت، وظایف و اهداف دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی

سازمان امور اجتماعی کشور به عنوان نهادی که سیاست‌ها و برنامه‌های اثربخش برای تحقق انتظام متناسب، ساختارهای اجتماعی و تحقق عدالت اجتماعی را طرح ریزی می‌نماید و تلاش می‌کند متناسب با نقشی که مقنن برای این سازمان تعریف کرده، شرایط لازم برای بسترسازی و تحقق معیشت پایدار، رفاه و آسایش و بسترسازی پیشرفت متناسب با اجتماعات و فضای اجتماعی را فراهم آورد. این سازمان در راستای مأموریت‌های خود، یکی از مهم‌ترین اقدامات را در مناطق حاشیه نشین از سال ۱۳۹۶ برنامه ریزی و در سال ۱۳۹۷ جهت بهبود شاخص‌های توسعه‌ای محلات حاشیه نشین، دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی را زیر نظر دفتر امور اجتماعی و فرهنگی استانداری‌ها راه اندازی نمود، که متأسفانه در پایان سال ۱۴۰۰ به دلیل کمبود بودجه برچیده شد. این سازمان با استفاده از ظرفیت‌های مردمی محلات، همراه با بکارگیری توان علمی - فنی و روحیه جهادی کارشناسان ۵ گانه اجتماعی، مددکاری، شهرسازی، حقوقی و اقتصادی این دفاتر، موسوم به "تسهیلگران" به صورت میدانی، اقدام به تسهیل امور توسعه‌ای محلات کمتر برخوردار کشور نمود. محلاتی که به دلایل متنوع،

دچار ضعف و کمبودهایی هستند. این برنامه‌ها با هدف کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، توانمند سازی و بهبود وضعیت شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و زیستی ساکنان و محیط عمومی محلات هدف بود. نویسنده مسؤول از سال ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۰ به مدت یک سال به عنوان کارشناس حقوقی دفتر تسهیلگری سعدی، اشتغال به فعالیت داشته و در این مدت تلاش کرده تا با توسل به اصول و قواعد حقوقی و با استمداد از آموزه‌های پیشگیری اجتماعی و جلب مشارکت و همکاری نهادهای دولتی و غیردولتی، به کاهش نرخ وقوع جرم در این محله کمک کند که البته در مواردی به نتایج موفقیت آمیزی نائل گشته است.

دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی، به صورت عملیاتی در مقیاس محلی در فاز اول، ۱۰۰ محله به صورت پایلوت را پوشش می‌داد و با هدف شناسایی آسیب‌ها، معضلات اجتماعی و فرهنگی اقشار آسیب دیده و آسیب پذیر، بازآفرینی و توسعه بافت‌های فرسوده محلات ایجاد شدند. همچنین این دفاتر رابط بین محلات و سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی و غیردولتی با نظارت دفتر امور اجتماعی و فرهنگی استانداری بودند. بدین صورت که با شناسایی آسیب‌های خاص هر محله و با حساس سازی ارگان‌های ذیصلاح، موجبات رفع یا کاهش معضل مربوطه را به وجود می‌آوردند. به عنوان نمونه، یکی از معضلات محله سعدی، مشکلات معابر و دسترسی به محله بوده که با انجام بازدید کارشناس شهرسازی به همراه شهردار منطقه، رفع گردید. همچنین در زمینه جمع آوری زباله و پسماند جهت بهبود بهداشت محیطی اقدام شد. به علاوه یکی از اصلی‌ترین اهداف این دفاتر، تقویت ارتباط مردم با مدیران و مسؤولان نهادها و دستگاه‌های اجرایی جهت بیان و رفع مشکلات بود.

- پیگیری و هماهنگی با دستگاه‌های خدمات رسان و مطالبه‌گری جهت اجرای پروژه‌های کالبدی و زیرساختی، نظیر شبکه آب، برق، گاز، تلفن، زمین، مسکن، خدمات شهری، اصلاح و بهبود کیفیت معابر و... و هم افزایی توان اجرایی و مالی آن‌ها در بهبود وضعیت محله و به طور کلی استفاده از ظرفیت سازمان‌ها و دستگاه‌های ذی مدخل برای حل مسائل؛

- احیای فرهنگ مشارکت در مسائل مبتلابه بافت اجتماعی و استفاده از ظرفیت‌های جامعه محلی (معمدین و اشخاص دارای نفوذ معنوی، ذی نفعان و...) برای حل مسائل و مدیریت و کاهش آسیب‌های اجتماعی.

چگونگی و نحوه احصاء معضلات محله سعدی شیراز

به منظور آشنایی هرچه بهتر جامعه محلی با کارشناسان دفتر تسهیلگری محله سعدی و اثربخشی تدابیر و اقدامات، با هدف ارتقاء تعامل با معتمدین و فعالین محلی، ارزیابی محیطی و انسانی محله، جذب همیار محلی، بازدید میدانی و گفتگو رو در رو با کسبه و فعالین اجتماعی و مذهبی محله، در گام نخست، انجام پذیرفت. سپس نشست اول با حضور معتمدین و فعالین اجتماعی و مذهبی در مکان مقدس زینبیه (س) که پایگاه اصلی فعالیت‌های اجتماعی شهرک سعدی محسوب می‌شود، برگزار گردید. در ابتدا حضار به معرفی خود پرداختند و کارشناسان دفتر نیز در قالب موشن گرافی و پاورپوینت شرحی از اقدامات صورت گرفته را ارائه کردند و به سؤالات مطرح شده پاسخ دادند. در ادامه از حاضرین خواسته شد که بر روی برگه‌های توزیع شده، مسائل محله را از نگاه خود بنویسند تا ضمن تجمیع مسائل و ظرفیت‌های محلی استخراج شده، کارشناسان دفتر و مردم محلی به گفتگو و اولویت بندی اقدام نمایند و نهایتاً با همیاری و همکاری متقابل، گام‌های لازم در جهت کاهش مشکلات محله برداشته شود. پس از پالایش و دسته بندی نظرات؛ دومین نشست با جامعه محلی با

در یک جمع بندی کلی، دفاتر تسهیلگری، با شناخت وضعیت موجود محله و توانمند سازی جامعه محلی در حیطه موارد زیر اقدام می‌نمودند:

- آموزش جامعه محلی در زمینه مهارت‌های پایه، مهارت‌های فنی و حرفه‌ای، بهداشت عمومی و بهداشت خانواده، توانایی شغل‌یابی و کسب درآمد پایدار؛
- شناسایی گروه‌های آسیب پذیر نظیر زنان سرپرست خانوار، کودکان بی سرپرست، سالمندان تنها، تهی‌دستان، خانواده‌های مستمری بگیر و جذب حمایت نهادها و دستگاه‌های حمایتی؛
- شناسایی گروه‌های دارای آسیب اجتماعی نظیر معتادان، زنان بدسرپرست، کودکان کار، افراد بی مسکن (کارتن‌خواب‌ها)، و تدوین برنامه حمایتی و بازگشت به جامعه؛
- شناسایی گروه‌های کم توان نظیر معلولین جسمی - حرکتی و ذهنی، بیماری‌های خاص، کودکان دارای سوء تغذیه و اجرای برنامه‌های حمایتی و پشتیبانی و معرفی به سازمان‌های حمایتی؛
- تسهیل اعطای وام‌های اشتغال زایی با بهره بانکی کم، جهت راه اندازی کارگاه‌های کوچک و هماهنگی، جهت آموزش افراد واجد شرایط در زمینه خوداشتغالی؛
- اجرای برنامه توسعه مشاغل خانگی و تسهیل اتصال به بازار کار و ارائه پیشنهاد در زمینه سیاست‌های حمایتی به دستگاه‌های متولی؛
- شناسایی سرمایه‌های اجتماعی و ارتقاء اعتماد عمومی از طریق ارتباط با شبکه قدرت محلی و شناسایی بازیگران اصلی محله؛
- حمایت از فعالیت سازمان‌های مردم نهاد در محله و ایجاد نهادهای محلی، به ویژه در بخش زنان، جوانان، نوجوانان، گروه‌های هنری، ورزشی و ارتقاء آگاهی و مطالبه‌گری آنها؛

تمرکز بر رویکرد توسعه‌ای و ظرفیت سازی با حضور نمایندگان تمام اقشار، معتمدین و بزرگان محله و افراد اثرگذار محلی، توسط دست اندرکاران و تسهیلگران محله سعدی برگزار و مجموعه مسأله‌های محله به شرح ذیل عنوان شد:

۱. معضل اعتیاد اقشار مختلف (از تبعات آن، بالابودن میزان اقدام به طلاق به علت اعتیاد است)

۲. مشکلات معابر از نظر روشنایی، آسفالت، بهداشت محیط، دفع آب‌های سطحی و فاضلاب

۳. بیکاری جوانان

۴. فقر و مشکلات معیشت

۵. ضعف استطاعت مالی در زمینه تأمین هزینه‌های درمانی

۶. بالابودن میزان خشونت و پرخاشگری در بین نوجوانان و جوانان

۷. عدم کفایت اجرای برنامه‌های آموزشی و فرهنگی به منظور توسعه نشاط اجتماعی

۸. ضعف مهارت‌های زندگی در دو وجه فردی و اجتماعی

۹. کمبود پارک محله‌ای

۱۰. بالابودن میزان افراد بازمانده از تحصیل

۱۱. چالش‌ها و آسیب‌های اجتماعی حوزه خانواده

۱۲. کمبود امنیت اخلاقی و احساس امنیت اجتماعی در میان ساکنان به ویژه زنان و کودکان

همانطور که در مقدمه اشاره شد، با توجه به تقسیم بندی پیشگیری اجتماعی به دو شاخه پیشگیری رشد مدار و جامعه مدار، در ادامه، ابتدا پیشگیری اجتماعی و سپس اقدامات و تجربیات حاصل از اجرا و پیاده سازی این مدل را برای پیشگیری از جرایم و آسیب‌های اجتماعی در محله سعدی شیراز بر می‌شماریم.

پیشگیری اجتماعی

پیشگیری اجتماعی عبارت است از تدابیر و روش‌های آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی دولت، نهادها و سازمان‌های

غیردولتی و مردمی در زمینه سالم سازی محیط اجتماعی و محیط فیزیکی برای حذف یا کاهش عوامل اجتماعی وقوع جرم (Zolfaghari & Fa'al, 2015). بدون تردید، پیشگیری

اجتماعی، مبتنی بر نقش جامعه و اجتماع در جرم است. اجتماع به عنوان یک واژه دارای دو مفهوم و کارکرد مختلف است. یک مفهوم جامعه، محیط فیزیکی است که در قالب کالبد شهری با خیابان‌ها، کوچه‌ها و ساختمان و سایر اجزای معماری نمایان می‌شود و مفهوم دوم جامعه به عنوان محیط انسانی پیرامون فرد است. کارکرد اول جامعه با عنوان پیشگیری محیطی و کارکرد دوم با عنوان پیشگیری اجتماعی، مورد اشاره قرار می‌گیرد (Naderi et al., 2014).

پیشگیری اجتماعی با ایجاد تغییرات و اصلاحات در محیط اجتماعی عمومی و شخصی فرد، در پی جلوگیری از جرم به صورت پایدار و همیشگی است. پیشگیری مزبور درصدد است اعضای جامعه را از طریق آموزش، تربیت، تشویق و تنبیه با قواعد اجتماعی هم نوا کند. به دیگر سخن، رویکرد پیشگیری اجتماعی، تقویت روابط اجتماعی، افزایش سطح کنترل غیررسمی و در نتیجه، بازدارندگی بالقوه و بالفعل از ارتکاب جرم است (Naderi et al., 2014).

۱-۵- پیشگیری جامعه مدار در محله سعدی شیراز

پیشگیری جامعه مدار از شاخه‌های پیشگیری اجتماعی است که شامل اقدامات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شده که نسبت به محیطی که فرد در آن زندگی می‌کند، اعمال می‌شود. به عبارت دیگر، تغییر اوضاع و احوال نامساعد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مانند فقر، بیکاری، فقدان مسکن و بی‌سوادی محتوای این نوع پیشگیری را تشکیل می‌دهد (Taqipour, 2019). پیشگیری جامعه مدار به جای محیط فیزیکی بر محیط اجتماعی متمرکز است و تلاش دارد شرایط اجتماعی، الگوهای رفتاری و هنجارها و ارزش‌های محلی را در راستای میزان کاهش جرم تغییر دهد. در این رویکرد هدف برطرف نمودن عواملی چون فروپاشی ارزش‌های

رشدمدار در این محله که از دیگر شاخه‌های پیشگیری اجتماعی است، می‌پردازیم.

تدابیر فرهنگی و بهسازی محیط اجتماعی

تدابیر فرهنگی عبارت است از مجموعه پیچیده‌ای از ارزش‌ها، عقاید، هنر، آداب و رسوم و هر رفتار دیگری که به عنوان میراث مشخص، حاکم بر روابط فردی و اجتماعی جامعه است (Haffarian et al., 2009). فرهنگ هر جامعه، بنیان نظام اجتماعی و نظام روانی آن جامعه است. از این رو، فرهنگ در شکل‌گیری ساختارها و نهادهای اجتماعی، شخصیت افراد و حتی رفتار آنان نقش بسزایی دارد. محیط خانواده، نخستین محیطی است که زمینه اجتماعی شدن فرد را فراهم می‌کند. قبول مسئولیت‌های فردی و اجتماعی از راه یادگیری و تقلید رفتار والدین ظاهر می‌شود. سال‌های نخست تربیت، اهمیت فراوانی دارد، زیرا در این سال‌ها ساختار جسمانی، عاطفی، اخلاقی و عقلانی شکل می‌گیرد. کودک، اخلاق و عادات خود را از خانواده می‌گیرد و روابط انسانی و عاطفی را در آنجا می‌آموزد. به همین دلیل، اگر خانواده به نحو مؤثری به تربیت فرزندان همت گمارد، موجبی برای بزهکاری آنان در آینده باقی نمی‌گذارد. تحقیقات متعددی نیز نشان می‌دهد والدین خودکامه و کسانی که فاقد هماهنگی در تربیت فرزندان خود هستند، باعث افزایش احتمال بزهکاری آنان در آینده می‌شوند (Ashrafi & Azam, 2003). از جمله مواردی که سبب افزایش بزهکاری در میان فرزندان می‌شود، طلاق والدین است و همانطور که در مسائل و معضلات محله سعدی شیراز ذکر گردید، یکی از مهم‌ترین مشکلات این محله اقدام به طلاق است که دلیل اصلی آن، اعتیاد می‌باشد.

در مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در زمینه سیاست‌ها و راهبردهای ارتقای سلامت زنان (مصوب ۱۳۸۶) در بند ۲۱ ماده ۳ آمده: توانمندسازی، آموزش، افزایش آگاهی و حمایت از زنان، خانواده و جامعه در خصوص مهارت‌های لازم زندگی با توجه به

اجتماعی در خانواده، از هم گسیختگی بافت محله، شکاف طبقاتی در محیط اجتماعی و در نتیجه جلوگیری از تأثیرگذاری این عوامل زمینه‌ای در شکل‌گیری جرم است. در یک نگاه کلی، هدف پیشگیری جامعه مدار، بهسازی اجتماعی و حذف عوامل اقتصادی، فرهنگی، سیاسی زمینه‌ای شکل‌گیری جرم از محیط اجتماعی است (Paknahad, 2023). این تدابیر سعی در برطرف کردن زمینه‌های اجتماعی بروز انگیزه‌های مجرمانه و منحرفانه را دارند. مثلاً با برنامه ریزی صحیح در حوزه اشتغال و از میان بردن نسبی فقر، می‌توان امیدوار بود که زمینه‌های بروز انگیزه‌های مالی یا حتی انتقام جویانه که در اثر احساس فقیر بودن به افراد جامعه دست می‌دهد، تا حد زیادی برطرف شود و یا اینکه اگر افراد جامعه از مضرات و لطمات ناشی از اعتیاد به مواد مخدر یا روان‌گردان آگاهی یابند، از آلوده شدن به این مخدرات خودداری خواهند کرد و نه فقط از مجرم شدن خود جلوگیری می‌کنند، بلکه زمینه بروز انگیزه‌های مجرمانه بسیار وحشتناک‌تر بعدی که در اثر اعتیاد به این مواد در آن‌ها به وجود می‌آید - ازجمله سرقت، قتل و یا به فحشاء کشاندن نزدیکان - نیز از میان می‌رود (Jalali Farahani & Bagheri Asl, 2007).

با نگاهی اجمالی در می‌یابیم که در راستای تحقق اهداف پیش بینی شده برای تدابیر پیشگیرانه اجتماعی جامعه مدار، باید به مؤلفه‌ها و ابعاد بسیار متنوعی توجه کرد و این در حالی است که تحقق هر یک از این اهداف چندان نمی‌تواند انتظارات متخصصین پیشگیری را برآورده سازد. زیرا اجرای هر یک از آن‌ها به یک یا چند دستگاه دولتی مربوط می‌شود و هماهنگی میان آن‌ها در راه رسیدن به این مقصود، خود سیاست‌گذاری کلان و بلند مدتی می‌طلبد. از آن جایی که پیشگیری جامعه مدار می‌تواند با تدابیر مختلفی همراه باشد، لذا در ادامه تدابیر فرهنگی، مشارکتی و اقتصادی صورت گرفته در محله سعدی را بررسی کرده و سپس به پیشگیری

آموزه‌های دینی و شرایط فرهنگی، بومی و منطقه‌ای در پیشگیری و کنترل آسیب‌های اجتماعی. در بند ۱۱ همین ماده نیز مقرر شده است: اتخاذ تدابیر مناسب جهت پیشگیری و کاهش هرگونه ظلم و خشونت خانوادگی و اجتماعی در تهدید سلامت جسمانی و روانی زنان و حمایت از قربانیان خشونت توسط قوه قضاییه، نهادهای فرهنگی و وزارت بهداشت. ملاحظه می‌شود در بند ۱۱ که اطلاق آن شامل

آموزش‌های پیش از تشکیل خانواده و نیز پس از آن می‌شود، نهادی معین در جهت انجام وظیفه مندرج در آن مشخص نشده است و در بند ۱۱ نیز نهادهای متعددی مکلف به انجام آن شده‌اند و تاکنون هیچگونه اقدام عملی در این زمینه به عمل نیامده است.

یکی از مهم‌ترین اقدامات، تدوین کدهای رفتاری^۱ برای مشاغل مختلف است. به خصوص آنهایی که حساسیت‌های ویژه‌ای را بر می‌انگیزند. منظور از کدهای رفتاری، مجموعه قواعد وضع شده برای دست‌اندرکاران یک حوزه خاص است تا آنان با ماهیت کار خود و همچنین عواقب نقض شرایط حاکم بر آن‌ها آشنا شوند. این گزینه به حدی اهمیت دارد که نه فقط در قوانین و مقررات ملی، بلکه در اسناد ارشادی و الزام‌آور مختلف بین‌المللی نیز برای برخی مشاغل و حوزه‌های حساس، از کشورها خواسته شده تا کدهای لازم الاجرائی را در قالب قانون یا مقررات دولتی وضع کرده و به اجرا در آورند (United Nations, 2004). برای مثال می‌توان از پیش‌نویس سند بنگلور^۲ درباره اصول بین‌المللی رفتار قضایی - که مقامات قضایی آسیا و آفریقا در فوریه ۲۰۰۱ آن را تنظیم کرده و به تصویب رساندند - نام برد.

به این ترتیب انتظار می‌رود متصدیان این حوزه‌های حساس - که برای آن‌ها کد رفتاری تدوین شده - با آگاهی بیشتر و دقیق‌تر از ماهیت حرفه‌ای که به آن اشتغال دارند، زمینه‌های مجرمیت یا انحراف و همچنین بزه‌دیدگی خود را شناسایی و از آن‌ها پرهیز

کنند. البته این مجموعه دستورالعمل‌های رفتاری فقط به ابعاد منفی قضیه نمی‌پردازند بلکه برای تقویت حس وظیفه‌شناسی و همچنین عوامل خودکنترلی خنثی‌کننده انگیزه‌های مجرمانه و منحرفانه، به ویژه منفعت طلبی و انتقام، مؤلفه‌های تشویقی و حمایتی ویژه‌ای نیز در نظر گرفته می‌شود.

با توجه به تحقیقات و بازدیدهای محلی، گزارش نمونه‌گیری و گفتگو با ساکنین محله سعدی و همچنین یکی از مسائل استخراج شده از نشست با اهالی محله، مشخص گردید، اعتیاد به مواد مخدر و مصرف مشروبات الکلی در زمره مهم‌ترین معضلات این محله می‌باشد. کارشناسان دفتر به انجام مصاحبه‌های عمیق با درگیران مسأله اعتیاد پرداختند. درگیران این مسأله، شامل گروه‌های مختلفی می‌شوند که از جمله آن، همسران و خانواده درجه یک فرد معتاد می‌باشند. ضمن اینکه اخبار و گزارش‌هایی از ایجاد ناامنی برای برخی ساکنین از سوی افراد مصرف‌کننده مشروبات الکلی دست ساز و غیر بهداشتی و فوت چند نفر از ساکنین که همگی از جوانان محله بودند، منتشر شد لذا در راستای حساس‌سازی و آشنایی اهالی، خصوصاً جوانان محله با اثرات مواد مخدر و مشروبات الکلی، جشنواره فرهنگی - هنری کودک و نوجوان با عنوان "محله من، بدون دخانیات" برگزار شد که اهالی محل، آثار خود را برای دفتر تسهیلگری ارسال نمودند و به ۱۰ نفر از آثار برتر، هدایایی اعطاء شد. همچنین با همکاری معاونت اجتماعی فرماندهی انتظامی استان فارس در هفته جهانی مواد مخدر نمایشگاه عکس و پوستر برگزار گردید. به علاوه به منظور حل مسأله اعتیاد با توجه به اجرای طرح ابلاغی قوه قضاییه ناظر بر رسیدگی به اشتغال بهبود یافتگان اعتیاد و خانواده‌های آنان؛ با همکاری معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان فارس، اقدامات حمایتی در قالب برنامه اشتغال بهبود یافتگان در مراکز و کارخانه‌های تولیدی انجام پذیرفت.

² - Bangalore Draft: International Principles for Judicial Conduct.

¹- Codes of conduct

مردم نهاد؛ همزمان با سایر محلات اولیاتی ده گانه در سطح شیراز.

در راستای تحقق اهداف دفاتر تسهیلگری در زمینه ارتقاء سواد حقوقی و قضایی جامعه، ارائه مشاوره رایگان حقوقی، ترویج فرهنگ قانون‌گرایی و مقابله با قانون‌گریزی و همچنین ارائه راهکار حقوقی برای اشخاصی که نیازمند مشاوره با وکیل دادگستری می‌باشند، تفاهم‌نامه‌ای بین دفاتر تسهیلگری شیراز و کانون وکلای دادگستری استان فارس منعقد شد که متعاقب آن، هر ماه یک وکیل دادگستری جهت ارائه مشاوره حقوقی رایگان در دفتر مستقر و برای اهالی محله که از قبل نام نویسی کرده بودند به مدت بیست دقیقه و خصوصی، مشاوره حقوقی رایگان ارائه داده و در صورت لزوم، وی جهت اخذ وکیل معاضدتی به واحد معاضدت کانون وکلای دادگستری ارجاع می‌شد.

از دیگر اقدامات با رنگ و بوی فرهنگی با رویکرد توانمندسازی که در دستور کار قرار گرفت، موارد مرتبط با سلامت زنان بود. با توجه به نقش محوری زن در خانواده، سلامت جسمی و روانی زنان به عنوان همسر و مادر اهمیت ویژه‌ای دارد که در همین راستا با دعوت از کارشناس مامایی مرکز جامع سلامت سعدی، جلسات آموزشی جهت پیشگیری از بیماری زنان ارائه شد.

در راستای بهسازی محیط اجتماعی نیز موارد مختلفی در دستور کار قرار گرفت که در ادامه به تعدادی از آنها اشاره خواهد شد: به منظور حل مسأله بهداشت محیط محله، ضمن برگزاری جلسات و انجام بازدیدهای میدانی و دیدارهای چهره به چهره و ارتقای

سایر برنامه‌هایی که در سطح محله سعدی برگزار گردید و اثرات مطلوبی بر جای گذاشت، به شرح ذیل می‌باشد:

- اهدای بسته لوازم التحریر همزمان با آغاز مدارس به کودکان خانواده‌های دارای سرپرست معتاد؛
- برگزاری مسابقه کتاب خوانی صوتی با موضوع آسیب‌های اجتماعی (اعتیاد و خشونت) مقارن با هفته کتاب؛
- تشکیل گروه تخصصی با عنوان مراقبین اجتماعی و انجام آموزش اهالی در زمینه نحوه برخورد با افراد دارای اعتیاد و مهارت‌های مورد نیاز خانواده‌های آنان و همچنین ارائه آموزش‌هایی در زمینه پیشگیری از اعتیاد فرزندان به مدت ۱۲ جلسه؛^۱
- اعطای بُن خرید در راستای حمایت از خانوارهای آسیب پذیر محلات کم برخوردار شیراز؛^۲
- انجام هماهنگی جهت اعزام رایگان افراد داوطلب (فاقد بضاعت مالی) به کمپ‌ها و مراکز ترک اعتیاد با کیفیت مناسب؛
- پیگیری اجرای "طرح توان افزایی و ارتقاء تاب آوری زنان و خانواده‌های آسیب دیده یا در معرض آسیب با بالاترین میزان ریسک اعتیاد" (شامل جنبه‌های مختلف آموزشی، مشاوره‌ای، پیشگیری از ابتلاء دیگر اعضای خانواده به ویژه زنان و دختران به اعتیاد و همیاری برای ترک اعتیاد عضو معتاد) با همکاری اداره کل امور اجتماعی و فرهنگی استانداری فارس، دفتر امور زنان و خانواده استانداری و تعدادی از سازمان‌های

^۱ - لازم به ذکر است با پیگیری مراقبین اجتماعی و همکاری اداره پیشگیری و ساماندهی آسیب‌های اجتماعی شهرداری شیراز، شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر، بهزیستی، نیروی انتظامی و معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری استان فارس، اقداماتی شامل جمع‌آوری معتادان متجاهر، حمایت از ترک اعتیاد معتادین داوطلب، حمایت از خانواده‌های آنان در زمان ترک و حمایت از اشتغال بهبود یافتگان انجام گرفت. دفاتر تسهیلگری افراد داوطلب ترک اعتیاد را به مراکز ترک اعزام نموده و این افراد پس از ترخیص

با صدور معرفی‌نامه از دفاتر تسهیلگری و با مراجعه به اداره کار از دریافت تسهیلات اشتغال بهره مند شدند.

^۲ - این بُن‌های خرید توسط دفتر امور اجتماعی و فرهنگی استانداری فارس تهیه و برای توزیع در اختیار دفتر تسهیلگری سعدی قرار گرفت که با توجه به فهرست‌های تهیه شده از سوی کارشناسان دفتر در اختیار خانواده‌های نیازمند قرار گرفت.

تعاملات با سازمان مدیریت پسماند شهری شهرداری، شبکه بهداشت و همکاری اهالی محله با پاکبانان، مشکل جمع‌آوری پسماند و دفع حیوانات و جانوران مودی حل شد و آموزش لازم نیز به ساکنان محله ارائه گردید.

در زمینه دفع آب‌های سطحی و کنترل فاضلاب، طی هماهنگی به عمل آمده با آبفا و متعاقب انجام بازدید از معابر و کانال‌ها و بررسی نحوه حل مشکل، برنامه ریزی مشارکتی صورت پذیرفت و طی مراحل اجرایی آن، شستشو و لایروبی کانال‌های دفع آب‌های جاری نیز انجام شد و بدین منظور، شیرهای مخصوص یک طرفه در نقاط مختلف محله نصب گردید تا مشکلات ناشی از سیل و بارندگی‌های گذشته که باعث خرابی و آسیب به منازل و اماکن تجاری گردید، مجدداً تکرار نشود و از وقوع حوادث احتمالی جلوگیری شود.

راجع به حل مشکل فقدان آسفالت یا وضعیت نامناسب کف سازی برخی از معابر شهرک سعدی، با پیگیری از طریق شورای اسلامی شهر شیراز، بهسازی و انجام آسفالت و ترمیم روکش معابر پیشنهادیِ اولیتی در دستور کار شهرداری منطقه ۳ قرار گرفت و اجرای عملیاتی این پروژه به سرانجام رسید و برخی از نقاط نیز سنگ فرش شد. همچنین با توجه به سطح پایین سر زندگی محیطی در شهرک سعدی و با هدف بهبود زیبایی بصری شهری و ارتقاء سر زندگی محیطی، پیگیری رنگ آمیزی تک لبه‌های بلوارهای اصلی محله شامل نارنجستان، بوستان، نیستان و شهید وفایی در دستور کار قرار گرفت.

در راستای بهبود امنیت و آسایش مردم در محله، استقرار ایستگاه پلیس و حضور مأموران پلیس (انتظامی و راهور) و ارائه خدمات پلیسی و راهنمایی و رانندگی در دستور کار قرار گرفت. همچنین با توجه به تقاضای افراد محله و بازدید میدانی، مشاهده گردید برخی سفره خانه‌ها و کافی‌شاپ‌ها باعث خدشه‌دار شدن امنیت روانی و اخلاقی محله و به خطر افتادن بنیان خانواده هستند که با

پیگیری از طریق اتحادیه صنف رستوران‌داران و فرماندهی نیروی انتظامی استان فارس، در قالب اجرای طرح ارتقاء امنیت اجتماعی با متخلفان برخورد قانونی صورت پذیرفت و چند واحد صنفی نیز پلمب شد.

نهایتاً ضمن هماهنگی و تعامل با اتاق اصناف مرکز استان فارس نسبت به انجام بازرسی از تمامی واحدهای صنفی مستقر در محله سعدی جهت تضمین رعایت دستورالعمل‌های بهداشتی و مقررات قانونی توسط آنان، اقدامات شایسته به عمل آمد که رضایتمندی عمومی را در پی داشت.

تدابیر مشارکتی در محله

محله، مفهومی جغرافیایی - اجتماعی است و از نظر فیزیکی قسمتی از شهر است که به وسیله مرزهایی مشخص شده و دارای گونه‌های یکسانی از واحدهای مسکونی است و یک مرکز تجاری یا مذهبی در مرکز آن قرار دارد؛ از لحاظ اجتماعی دارای ساکنانی است که از نظر طبقه اجتماعی یا قومیت به عنوان نهاد یا اجتماع و یا جامعه محلی دارای تشابه هستند (Naderi et al., 2014).

مشارکت مردم در شهر و محله زندگی‌شان در فرآیند تصمیم‌گیری و هم تصمیم‌سازی مورد توجه واقع می‌شود که در بهبود کیفیت زندگی و کارآمدی مدیریت شهری نقش مهمی را ایفا می‌کند. اما به نظر می‌رسد فراهم شدن زمینه‌های مشارکت در سطح محلی توسط شهروندان نیازمند مقدمات و بسترهایی است که مشارکت را تسهیل نمایند (Naderi et al., 2014).

با استقرار دفتر تسهیلگری و توسعه محلی در شهرک سعدی، کارشناسان دفتر، جامعه محلی را نسبت به مسائل خاص محله، حساس کرده و مطابق شرح خدمات خود در هر ماه به برگزاری غرفه میز خدمت، برگزاری کارگاه‌های آموزشی توانمند سازی افراد در زمینه‌های حقوقی، اجتماعی، مددکاری و نیز، ایجاد تیم حقوق‌دانان سعدی، راه اندازی کانال کاریابی سعدی، یافتن همیار محلی از بین افراد دغدغه مند و فعال ساکن در محله، پرداخته که

در پیشگیری اجتماعی تلاش می‌شود که با انجام برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، رفاهی و نظایر آن‌ها و درمان نارسایی‌های اجتماعی و بالا بردن سطح ارزش‌های اجتماعی و اخلاقی، شرایط یک منطقه و نیز وضعیت مجرمان بالقوه، اعتلا یافته و این روند به کاهش میزان جرم بینجامد. جلوگیری از شرایط اجتماعی جرم‌زا، کنترل بزهکاری، همکاری کلیه نهادهایی را می‌طلبد که مرتبط با بزهکاری و جرم است. تأمین امکانات رفاهی و بهداشتی، بالابردن سطح فرهنگی و بینش اعتقادی و مذهبی مردم، تهیه مسکن ارزان، از بین بردن بیکاری از جمله مهم‌ترین برنامه‌ها و مؤلفه‌هایی است که در پیشگیری اجتماعی از جرم می‌تواند مورد تأکید و توجه قرار گیرد. این رویکرد پیشگیرانه از جرم و انحراف برای اینکه بیشتر اثرگذار باشد باید در جهت رفع نیازهایی بکوشد که برای سال‌های طولانی در زندگی افراد وجود دارد.

پیشگیری جامعه مدار به منزله یکی از شاخه‌های پیشگیری اجتماعی، توجه عمده‌ای به طراحی محیط و ساماندهی محیط‌های نامناسب و بهبود شرایط اقتصادی دارد. این نوع پیشگیری تلاشی است برای کاهش عوامل جرم‌زا به ویژه عواملی که از نظر اقتصادی بر ارتکاب جرم مؤثرند (Yousfi & Paydar Fard, 2023).

بیکاری و فقر به مثابه معضلات اجتماعی، نقش مهمی در افزایش بزهکاری دارند، به گونه‌ای که می‌توان گفت اکثریت جرائم علیه اموال و اخلاق، ریشه در فقر و بیکاری دارند. به همین دلیل، ایجاد امنیت شغلی از جمله وظایفی است که در اسناد بین‌المللی حقوق بشر بر عهده دولت‌ها نهاده شده است. زیرا تأمین نیازهای اساسی زندگی، مستلزم کسب درآمد و داشتن شغلی مطمئن و درآمدزاست. در نظام بین‌المللی، علاوه بر شناسایی حق کار همراه با شرایط منصفانه، حمایت کارگران در مقابل بیکاری براساس ماده

با جلب مشارکت خود افراد در محله، موجبات رفع مشکلات، ایجاد نشاط اجتماعی و آگاه سازی افراد را فراهم نموده است. ایجاد حس تعلق به محله در ساکنان در قالب طرح درختکاری و کاشت نهال در محله به مناسبت روز درختکاری که افراد را جهت داشتن محله‌ای سرسبزتر تشویق نمود و همچنین پیگیری تصویب و اجرای طرح محله سبز، از جمله موارد اجرایی اثربخش بود. با توجه به نقش پویای مردمی در همبستگی اجتماعی افراد محله، برنامه مردمی «سهمی از نشاط او»، با همکاری گروهی از بانوان جوان شهرک سعدی، اجراء که از نتایج آن اهداء تبلت برای دانش آموزان نیازمند بازمانده از تحصیل توسط خیرین بود.

اجرای برنامه‌های مشارکتی از ظرافت و ویژگی‌های منحصر بفردی برخوردار است و در صورت توجه و اهتمام به آن، آثار مطلوبی بر فضای مثبت حاکم بر محله و ساکنان آن، بر جای خواهد گذاشت.

تدابیر اقتصادی

همانطور که اشاره شد، پیشگیری اجتماعی درصدد است با بهره جستن از تدابیری در زمینه بالا بردن سطح آموزش، کاهش یا از بین بردن فقر، اشتغال‌زایی، فرهنگ سازی و حمایت از مددجویان، آن‌ها را با قواعد اجتماعی هم‌نوا سازد. بدین ترتیب پیشگیری اجتماعی با استفاده از تدابیر و اقدامات غیرکیفری به دنبال شخصیت سازی و جامعه پذیری افراد است. پیشگیری اجتماعی جامعه مدار محیطی، که از پیشینه‌ای طولانی برخوردار است، دربرگیرنده اقدامات اجتماعی، فرهنگی و پیشگیرنده‌ای است که نسبت به محیط‌هایی که فرد در آن‌ها زندگی می‌کند، اعمال می‌شوند. این پیشگیری در تلاش است تا با اتخاذ تدابیر و اقدامات مناسب برای از بین بردن یا کاهش عوامل جرم‌زا بر محیط اثر گذارد. بدین ترتیب این پیشگیری، از یک سو با شناسایی عوامل محیطی تأثیرگذار بر بزهکاری و از سویی دیگر با اعمال اقدامات مرتبط با ساختارها و نهادهای اجتماعی به دنبال اجتماعی کردن افراد می‌باشد.

۲۳، اعلامیه جهانی حقوق بشر و ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی لحاظ شده است.

با توجه به آنچه مطرح شد، اطفال به عنوان عضوی از خانواده، بیشتر تحت تأثیر شرایط اقتصادی محیط خانواده‌اند و هرگونه تزلزل در وضعیت رفاهی خانواده بر روند هنجارپذیری آنان موثر واقع می‌شود. بدیهی است که وضعیت نامساعد اقتصادی خانواده، بر بزهکاری اطفال مؤثر است. زیرا همان‌گونه که برخی نیز معتقدند، سطح پایین رفاه خانواده و دغدغه‌ها و مشکلات اقتصادی، والدین را از تمرکز بر وظیفه اساسی خود یعنی اجتماعی کردن فرزندان باز می‌دارد و همچنین اطفالی که در خانواده‌های بی‌بضاعت متولد می‌شوند، پس از مدتی باید مشغول به کار شوند و درآمدزایی کنند و در نتیجه با اشتغال به مشاغل سخت و سنگین از ابتدایی‌ترین حقوق خود از جمله تفریح و سرگرمی و تحصیل محروم می‌شوند.

در این زمینه، اسناد بین‌المللی حقوق بشر با مد نظر قرارداد این موارد، دولت‌ها را مکلف به حمایت از خانواده کرده‌اند. در ماده ۱۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر آمده است: خانواده رکن طبیعی و اساسی اجتماع است و حق دارد از حمایت جامعه و دولت بهره مند شود. از این رو در ماده ۱۱ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۹۶۶ سازمان ملل متحد مقرر شده است که کشورهای طرف این میثاق حق هر کس را برای داشتن سطح زندگی مناسب برای خود و خانواده‌اش شامل خوراک، پوشاک و مسکن مناسب و همچنین بهبود مداوم شرایط زندگی به رسمیت می‌شناسند. همچنین ماده ۲۳ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶ سازمان ملل متحد، خانواده را رکن اساسی جامعه تلقی کرده و حمایت از آن را به دولت‌ها تکلیف می‌کند. در بندهای متعددی از ماده ۱۳ کنوانسیون حقوق کودک نیز بر حق برخورداری کودک از استاندارد مناسب زندگی برای رشد جسمی، ذهنی و اجتماعی تأکید شده و بر لزوم ارائه

کمک‌های مالی و حمایتی به خانواده‌های بی‌بضاعت توجه شده است. اصول راهبردی ریاض در خصوص قواعد پیشگیری از بزهکاری اطفال که در ۱۹۹۰ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسیده است نیز در اصل ۱۹ به فراهم کردن تسهیلات خاص برای تأمین مسکن مناسب برای اطفالی که نمی‌توانند سرپناهی داشته باشند یا آن را از دست داده‌اند، تأکید می‌کند.

همان‌گونه که مطرح شد، فقر را می‌توان عامل مؤثری در پیدایش نابهنجاری‌ها و ارتکاب جرم معرفی کرد. برای مثال، روسپیگری که رابطه جنسی خارج از مناسبات زناشویی است، از جمله جرائمی به شمار می‌رود که فقر بر ارتکاب آن تأثیرگذار بوده است. تحلیل ۸۰ تحقیق نشان می‌دهد که در ۱۰۰ درصد این پژوهش‌ها، فقر عامل اول گرایش به روسپیگری است (Borhani, 2009). در همین راستا یکی از اقدامات کارشناسان دفتر تسهیلگری در محله سعدی، پیگیری پلمب و برخورد با مکان‌های فساد و فحشاء در محله سعدی بود.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصول متعددی، به برقراری تدابیر اقتصادی به منظور رفع نیازمندی‌های اقشار مختلف اشاره کرده است. اما همان‌گونه که در مقدمه قانون اساسی آمده است، اقتصاد، وسیله و نه هدف به شمار می‌رود. در ادامه نیز به این موضوع اشاره شده است: تأمین امکانات مساوی و متناسب و ایجاد کار برای همه افراد و رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی او بر عهده حکومت اسلامی است. در بند ۱۲ اصل ۳، نسبت به پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن محرومیت در زمینه تغذیه و مسکن تأکید شده است. در فصل مربوط به حقوق ملت، اصول مترقی متعددی مانند حمایت از مادران و ایجاد بیمه خاص بیوه‌گان و زنان سالخورده و بی‌سرپرست (اصل ۲۱)، ایجاد اشتغال (اصل ۲۸)، برقراری تأمین اجتماعی (اصل ۲۹) مشاهده می‌شود.

دارای مهارت و متقاضیان اشتغال و وام مشاغل خانگی جهت ثبت نام در سامانه مشاغل خانگی با مدارک لازم به دفتر تسهیلگری مراجعه کرده و در این خصوص راهنمایی شدند و تعداد زیادی از آنان در سامانه ثبت نام کرده و حمایت از آنها تأیید نهایی شد.

همچنین جذب مربیان و پیشاهنگان محلی بر اساس طرح بازآفرینی شهری اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی انجام گرفت. به علاوه در جهت حمایت از بانوان بیکار دارای مهارت جلسه‌ای با حضور سرگروه‌های قالی‌باف شهرک سعدی برگزار و تشکیل تعاونی مربوطه و تحت پوشش قرار دادن بیمه افراد موصوف مورد توافق و پیگیری واقع گردید. برگزاری فراخوان دوره آموزشی چرم‌دوزی؛ برگزاری جلسات با بانوان دارای مهارت بافتنی و تشکیل تیم خیاطان با هدف برگزاری کارگاه آموزشی خیاطی و مهارت آموزی تخصصی به افراد، اهدای بسته‌های خیاطی به بانوان محله سعدی که در کلاس‌های رایگان خیاطی برگزار شده توسط سازمان فنی حرفه‌ای شرکت کرده و مدرک پایان دوره اخذ نموده‌اند، شناسایی بازارهای فروش محصولات، ارائه آموزش‌های بازاریابی محصول و چگونگی جذب مشتریان، از دیگر فعالیت‌های اثربخش اقتصادی در محله سعدی بود.

با رایزنی‌های صورت گرفته توسط کارشناس اقتصادی دفتر با بنیاد برکت، ظرفیت‌هایی جهت اعطای وام و تسهیلات اشتغال برای اهالی محله سعدی در نظر گرفته شد که حدود ۶۰ نفر از اهالی محله از این تسهیلات جهت ایجاد اشتغال، بهره‌مند شدند.

پیشگیری رشد مدار در محله سعدی

هدف پیشگیری رشد مدار، مداخله در فرآیند جامعه‌پذیری افراد است تا از ضداجتماعی شدن افرادی که در شرایط بحرانی به سر می‌برند، جلوگیری کند.

در این نوع پیشگیری، تدابیر و اقدامات نسبت به افرادی صورت می‌پذیرد که در معرض ارتکاب جرم قرار گرفته‌اند و در صورتی که

از تدابیر اقتصادی که در محله سعدی شیراز اجرا شد، تحت پوشش بیمه سلامت قرار دادن ۲۷۰ نفر از اهالی محله، پیگیری اشتغال بانوان در کارگاه‌های خیاطی از طریق ستاد دیه و بهزیستی استان فارس و برگزاری کارگاه‌های آموزشی حرفه آموزی بانوان بود.

به منظور حمایت از بانوان بیکار دارای مهارت، در راستای بهبود وضع اقتصادی محله، اشتغال‌زایی و کارآفرینی تفاهم‌نامه‌ای مبنی بر همکاری‌های چند جانبه جهت ایجاد تعاونی‌ها، حمایت و پشتیبانی از اشتغال بانوان سرپرست خانوار با اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان فارس منعقد شد.

به علاوه با هدف پشتیبانی و گسترش مشاغل خانگی و بهبود اشتغال محله و بهبود وضع اقتصادی خانوارهای شهرک سعدی، در فضای مجازی گروهی راه اندازی شد و محصولات هنرهای دستی بانوان عرضه و به فروش رسید.

یکی از راه‌های تحقق اقتصاد مقاومتی، توسعه مشاغل خُرد همانند مشاغل خانگی با هدف درآمدزایی در جامعه است. کسب و کار و مشاغل خانگی یکی از زمینه‌های افزایش مشارکت مردم در اقتصاد و از جمله راهکارهای مناسب برای توسعه اشتغال خُرد و متوسط به ویژه برای افراد فاقد شغلی است که دارای مهارت کافی در انجام برخی امور هستند اما به هر دلیلی نمی‌توانند جذب بازار کار شوند. فعالیت اقتصادی در محیط خانگی موجب امکان مشارکت اعضای خانوار برای انجام یک فعالیت اقتصادی مشترک بوده و جلوگیری از رفت و آمدهای شهری، صرفه جویی در هزینه‌های اجتماعی از مزایای مشاغل خانگی است. کسب و کار خانگی هم اکنون با بهره‌برداری از امتیازاتی چون توسعه دانش و گسترش فناوری ارتباطات و اطلاعات، حیطه گسترده‌ای را در اکثر حوزه‌های اقتصادی به خود اختصاص داده و در زمره یکی از حیاتی‌ترین و ضروری‌ترین بخش‌های اقتصادی جوامع به شمار می‌رود. با توجه به طرح حمایت از توسعه مشاغل خانگی، افراد

اقدام بازدارنده‌ای نسبت به آنان صورت نگیرد، مرتکب جرم می‌شوند (Khosroshahi, 2009).

بخشی از پیشگیری رشدمدار بدین موضوع معطوف است که با شناسایی اطفالی که رفتارهای ناسازگارانه از خود بروز داده اند، تلاش شود تا خلأها، مشکلات عاطفی، تربیتی، تحصیلی و فرهنگی که سبب پیدایش این دسته از رفتارها شده‌اند، شناسایی و با این گروه از اطفال و در صورت لزوم با اعضای خانواده آنان، معلمان و عنداللزوم همسایگان در محله، برخورد متناسب صورت پذیرد. اقداماتی مانند بهبود رفتار اجتماعی، تقویت علقه‌های خانوادگی و اجتماعی نسبت به نهادهای اصلی جامعه پذیرکننده مانند مدرسه و محله، تقویت ثبات خانواده، تقویت مسئولیت پرورشی والدین و تنوع بخشی به برنامه‌های سازنده و آموزنده در اوقات فراغت (Cario, 2001)، در راستای پیشگیری رشدمدار صورت می‌پذیرند.

موضوع دیگر، مشکلات اقتصادی خانواده است. کودکان به عنوان عضوی از خانواده به شدت تحت تأثیر شرایط اقتصادی و اجتماعی خانواده هستند و هرگونه تزلزل در وضعیت رفاهی خانواده بر روند هنجارآموزی آنان مؤثر واقع می‌شود. زیرا از یک سو، سطح پایین رفاه خانواده‌ها و دغدغه‌ها و مشکلات اقتصادی، والدین را از تمرکز بر وظیفه اساسی خود یعنی اجتماعی کردن فرزندان باز می‌دارد و از سوی دیگر، کودکانی که در خانواده‌های کم بضاعت متولد می‌شوند، پس از مدتی باید مشغول به کار شوند و درآمدزایی کنند و به این شکل با اشتغال به مشاغل سنگین و سخت، از ابتدایی‌ترین حقوق از جمله تفریح، سرگرمی، بازی، تحصیل و غیره محروم می‌شوند (Cario, 2001).

کودکی که در معرض اعتیاد قرار دارد، باید شناسایی شود و دور از خانواده معتاد قرار گیرد تا در آینده به سوی شرایط مشابه سوق پیدا نکند. در پیشگیری اجتماعی، ابتدا عوامل جرم زا شناسایی می‌شوند، آنگاه اقداماتی برای خنثی کردن یا کنار زدن آثار آن

عوامل صورت می‌گیرد. برای مثال، فقر، یک عامل جرم زا می‌باشد. حال اگر تنها به محاکمه مجرم اقدام کنیم، ریشه فساد از بین نمی‌رود و علت جرم نابود نمی‌شود؛ هر چند، معلول، تنبیه می‌شود. در کنار تنبیه مجرم که آثار بازدارندگی و پیشگیرانه دارد، باید عوامل جرم (در این مثال فقر) را شناسایی کنیم تا مانع توسعه جرم شویم.

در محله سعدی شیراز، می‌توان از فقر و مشکلات معیشتی به عنوان نخستین معضل نام بُرد. به طوری که نزدیک به نیمی از ساکنان، به نحوی درگیر مشکلات اعتیاد می‌باشند و در همین راستا، برخی از کودکان در معرض اعتیاد بوده و یا پدر خانواده به منظور تأمین هزینه لازم جهت خرید مواد مخدر، فرزند خود را وادار به تکدی‌گری یا توزیع مواد مخدر می‌نماید. یکی از علت‌های اصلی گرایش افراد به اعتیاد، عدم وجود مهارت‌های ارتباطی در خانواده و عدم توانایی هدایت صحیح فرزندانشان و جلوگیری از گرایش ایشان به سمت اعتیاد و آسیب‌های اجتماعی می‌باشد. بر این اساس کارشناس اجتماعی، سلسله جلساتی را با عنوان کارگاه نوجوان و چالش‌های اجتماعی برگزار نمود. مباحث آموزشی این کارگاه شامل چند تکنیک اساسی در ارتباط‌گیری با فرزندان جهت جلوگیری از گرایش به سمت اعتیاد بود و در جلسات بعدی بازدهی انجام تکنیک‌های فوق مورد بررسی قرار گرفت.

جرم‌شناسان معتقدند در خصوص افراد در معرض خطر بایستی پیش دستی نمود و قبل از آنکه رفتارها و عادات مجرمانه در آنان ریشه گرفته و نهادینه گردند، شرایط تربیتی متعارف را احیاء نمود و امکان تکامل فردی و اجتماعی ایشان را فراهم ساخت که ابزار این مداخلات، پیشگیری رشد مدار است (Paknahad, 2023). با توجه به آنچه مطرح شد، در وهله نخست ایجاد محیط مطلوب در منزل برای اطفال، نقش اساسی در پیشگیری از جرم ایفا می‌کند. مطابق ماده ۱۸ کنوانسیون حقوق کودک، مسئولیت مشترک رشد و تربیت کودک به والدین سپرده شده است. واقعیت آن است که

برخورد خشونت آمیز والدین می‌تواند سبب بروز اختلالات رفتاری در طفل شود (Cario, 2001). تحقیقات متعدد نیز ثابت کرده است که فقدان صمیمت و عدم حمایت از کودک در خانواده‌هایی که مهارت لازم برای تربیت کودک ندارند و خانواده‌هایی که نزاع و اختلاف میان والدین در آن‌ها آشکار است، احتمال بزهکاری و انواع انحرافات در میان اطفال را افزایش می‌دهد. این در حالی است که وجود حمایت‌های لازم در خانواده می‌تواند از تأثیر عوامل خطرزای بیرون از محیط منزل در اطفال جلوگیری کند. به این ترتیب، تأثیرات منفی محیط نابسامان منزل در شکل‌گیری شخصیت اطفال و متعاقب آن انواع ناسازگاری‌ها و به تدریج رفتارهای مجرمانه، امر اثبات شده‌ای است.

در ماده ۱۸ کنوانسیون حقوق کودک اعلام شده که کشورهای عضو در راستای پیشبرد حقوق کودک باید همکاری لازم را با والدین در اجرای وظایفشان برای تربیت کودک به عمل آورند. به این معنا که با شناسایی خانواده‌هایی که رابطه عاطفی با اطفال خود ندارند و شیوه‌های صحیح تربیتی را نیز در مورد آنان اعمال نمی‌کنند، با ارائه مشاوره‌های متعدد، والدین را با اصول صحیح تربیتی و برقراری رابطه عاطفی با طفل آشنا کنند و با ایجاد فضای مساعد تربیتی، مانع از بزهکاری اطفال شوند. حال اگر محیط خانواده آن چنان دچار مشکلات فرهنگی و اخلاقی شده باشد، به گونه‌ای که امکان تربیت طفل را در این محیط غیرممکن سازد، باید از نهادهای جایگزین برای تربیت طفل استفاده کرد. به عبارت دیگر، جداسازی طفل از موقعیت‌های خطرآفرین ولو اینکه چنین موقعیتی محیط خانواده باشد، اجتناب ناپذیر است. بر همین اساس، ماده ۹ کنوانسیون حقوق کودک مقرر داشته است که اطفال را نباید از والدین آنان جدا ساخت، جز در موردی که ضرورت ایجاب کند. بدیهی است حضور والدین بزهکار در منزل، یکی از این ضرورت‌ها به شمار می‌رود. به همین دلیل ماده ۱۹ کنوانسیون مزبور اعلام کرده است که اگر طفلی را نتوان در محیط منزل به

طور صحیح تربیت کرد، باید مورد حمایت ویژه دولت قرار گیرد. از این مقرر این گونه استنباط می‌شود که مؤسسات و نهادهایی باید توسط دولت ایجاد شوند که بتوانند نقش جایگزین خانواده را ایفا کنند. موضوعی که به آن اشاره شد، در اصل ۱۹ اصول راهبردی ریاض نیز پیش‌بینی شده است.

در وهله دوم آنچه در پیشگیری رشد‌مدار اهمیت دارد، نقش مدرسه است. آنچه در مدرسه آموزش داده می‌شود مانند چگونگی انتقال مطالب به دانش آموزان، نحوه برخورد با آنان، تعامل خانواده با مدرسه و توجه به کودکان مدرسه گریز و جامانده از تحصیل، می‌تواند در ارتقای مهارت‌های اجتماعی کودکان اثرگذار باشد (Khajeh Nouri & Dehghani, 2016). در ماده ۲۹

کنوانسیون حقوق کودک آمده است: توسعه و تقویت استعدادها و توانایی‌های ذهنی و جسمی اطفال از اهداف آموزش و پرورش است و مدرسه باید به گونه‌ای باشد که علاوه بر محقق کردن این هدف، کودک را برای داشتن زندگی مسئولانه در جامعه آماده سازد.

در واقع، متن ماده اخیرالذکر توجه مسئولان مدرسه را به برنامه ریزی منظم و منطقی برای انجام آموزش مطلوب و یادگیری مناسب جلب می‌کند. بدیهی است که آموزش مطلوب نیز خود موجب تقویت مهارت اجتماعی و جامعه پذیری می‌شود.

یکی از وظایف اصلی مدارس، جلوگیری از فرار و غیبت دانش آموزان از این محیط است که می‌تواند بر اثر عللی همچون انجام ندادن تکالیف درسی، محیط پُر از کشمکش میان والدین در منزل، تحقیر دانش آموز توسط معلم و ایجاد تبعیض میان دانش آموزان باشد که اگر به نحو صحیحی علت‌یابی نشود و با تنبیه شدید مواجه شود، به فرار مجدد و به تدریج رفتارهای ناسازگارانه و بزهکارانه منجر می‌شود. به همین دلیل، جو حاکم بر محیط آموزشی باید به گونه‌ای طراحی شود که باعث اشتیاق به حضور در آن گردد. در این زمینه، اصل ۹۸ از اصول راهبردی ریاض مقرر

داشته است که مراکز آموزشی باید تلاش کنند تا به استانداردهای حرفه‌ای و آموزشی بالایی در خصوص برنامه‌های آموزشی و نیز آموزش معلمان شایسته دست یابند. به عبارت دیگر، اصل مزبور نقش مهم معلم را در شکل‌گیری شخصیت طفل و نیز افزایش علاقه و رغبت به حضور در محیط آموزشی مورد توجه قرار داده است. همچنین اصل ۳۰ از اصول راهبردی ریاض، نقش دولت را به عنوان نهادی حاکم بر جامعه از جمله مراکز آموزشی به بوته فراموشی نسپرده و مقرر داشته است: برای اطفالی که انطباق با مقررات حضور و غیاب برای آنان دشوار است و نیز به کسانی که ترک تحصیل کرده‌اند باید کمک‌های ویژه نمود. در همین زمینه، در ماده ۱۳ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز مقرر شده که کشورهای عضو، ضمن پذیرش حق برخورداری هر کس از آموزش و پرورش با هدف رشد کامل شخصیت انسانی و احساس حیثیت او و تقویت احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی متعهد می‌شوند که به منظور استیفای این حقوق، آموزش و پرورش ابتدایی را به طور اجباری و رایگان در دسترس همه قرار دهند. این موضوع در اصل ۲۰ از اصول راهبردی ریاض نیز پیش‌بینی شده است. علاوه بر آنچه مطرح شد، حق برخورداری از اوقات فراغت و ساماندهی آن در جهت جامعه‌پذیری افراد در اسناد حقوق بشری به مثابه تکلیفی برای دولت مورد توجه قرار گرفته است. حق استراحت، تفریح و فراغت در ماده ۲۴ اعلامیه جهانی حقوق بشر در نظر گرفته شده است. ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی نیز حق هر کس از جمله اطفال را برای برخورداری از اوقات فراغت به رسمیت شناخته است. در ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک نیز حق برخورداری کودک از تفریح، آرامش، بازی و فعالیت‌های هنری متناسب با وضعیت سن مدنظر قرار گرفته است. در اصول ۳۳ و ۳۹ از اصول راهبردی ریاض مانند اسناد سابق الذکر، ایجاد و گسترش مراکز توسعه اجتماعی و تسهیلات تفریحی خاص برای کودکان پیش‌بینی

شده است به این ترتیب ملاحظه می‌شود، جلوه‌های پیشگیری رشد مدار که در خانواده و مدرسه متبلور می‌شود، در اسناد بین‌المللی حقوق بشر پنهان نمانده است و نهادهای مسئول در این زمینه مکلف شده‌اند، اقدامات بنیادینی در این حوزه اتخاذ کنند.

با توضیحاتی که بدان اشاره گردید، گوشه‌ای تدابیر و اقدامات موفق انجام شده توسط دفتر تسهیلگری و توسعه محلی در زمینه پیشگیری رشد مدار در محله سعدی به شرح ذیل می‌باشد:

- شناسایی و پیگیری وضعیت میزان بی‌سوادی در محله سعدی و همچنین دانش آموزان بازمانده از تحصیل و انجام هماهنگی با آموزش و پرورش جهت سواد آموزی یا بازگشت به تحصیل (حسب مورد)؛
- هماهنگی با معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری و پیگیری اجرای طرح قاضی (حقوق دان) در مدرسه به منظور ارائه راهنمایی‌های اجتماعی و حقوقی به دانش آموزان محله با رویکرد آشنایی با قوانین و مقررات و توصیه‌های پیشگیرانه جهت پیشگیری از بزهکاری و بزه دیدگی؛
- اجرای برنامه‌های تفریحی، سرگرمی، ورزشی، آموزشی و افزایش مهارت، ارائه مشاوره و نشاط و اهدای جوایز در قالب طرح "کودکی تکرار نمی‌شود" ویژه کودکان کار ساکن محله سعدی متناسب با سن و علایق آن‌ها با همکاری اداره پیشگیری و ساماندهی آسیب دیدگان اجتماعی شهرداری شیراز و اداره کل ورزش و جوانان استان فارس با رویکرد کاستن از مشکلات و آسیب‌های روحی و جسمی آنان و آموزش سبک زندگی سالم؛
- ارتقاء تعاملات بین بخشی با کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان استان فارس با هدف توسعه ارائه خدمات به اطفال و نوجوانان محله سعدی؛

- اجرای سلسله برنامه‌های شاد و آموزنده ویژه کودکان و نوجوانان محله سعدی موسوم به "رویداد شهر دوستدار کودک" با همکاری سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری شیراز در جهت بهبود سرزندگی و نشاط اجتماعی، که شامل برگزاری برنامه‌های قصه خوانی، نمایش عروسکی، نقاشی کودکان و آموزش شهروندی؛
- برگزاری دوره‌های آموزشی تئاتر و داستان نویسی رایگان ویژه کودکان ۸ تا ۱۱ سال؛
- برگزاری مسابقات مختلف با اهدای جوایز به کودکان در قالب‌های متفاوت در ایام سال، مثلاً مسابقه کودک انقلاب در دهه فجر؛ مسابقه نقاشی شیراز من با موضوع زیبایی‌های شیراز به مناسبت گرامی داشت ۱۵ اردیبهشت (روز شیراز)؛
- به منظور تقویت روحیه مشارکت جویی و شناسایی افراد دارای مهارت و علاقه مند به آموزش‌های فنی، پوشش «همساز» ویژه پسران ۱۰ الی ۱۵ سال محله سعدی با همکاری مدارس محله برگزار شد. در این پوشش با وسایل دورریختنی و یا کم هزینه به صورت گروهی وسیله کاربردی و خلاقانه ساخته و به افراد به قید قرعه جوایزی اهدا شد.
- با توجه به نتایج حاصله و اثرات مشهود، به نظر می‌رسد در صورت استمرار اجرای برنامه‌ها و اتخاذ تدابیر و اقدامات مشارکتی پیشگیرانه اجتماعی در دو وجه جامعه مدار و رشد مدار بتوان به نحو قابل ملاحظه‌ای در تحقق اهداف پیشگیری از وقوع جرم و آسیب‌های اجتماعی در محله سعدی شیراز گام برداشت.

نتیجه‌گیری

پیشگیری از بزهکاری سالیان متمادی است که به عنوان یک اصل راهبردی مورد توجه نهادهای بین‌المللی قرار گرفته است. تدابیری که ماهیت اقتصادی، فرهنگی و تربیتی دارند و موجب اجتناب از ورود نهادهای سرکوبگر کیفری می‌شود و نتایج مطلوبی را برای جامعه به بار می‌آورد. پیشگیری از جرم در یک دسته بندی به دو

شاخه کیفری و غیر کیفری قابل تقسیم است. پیشگیری کیفری که در قالب به کیفر رساندن بزهکاران نمود یافته، از کهن‌ترین شیوه‌های برخورد با مجرمان است که از قدیم به عنوان ابزاری رنج آور و قهرآمیز برای مهار بزهکاری بکار می‌رود. اما پیشگیری غیر کیفری بدون رنج آوری و در راستای ایجاد زمینه‌های مناسب برای دور شدن افراد از بزهکاری گام بر می‌دارد. پیشگیری غیر کیفری جنبه کنش‌مدارانه دارد و ناظر به مرحله پیش از ارتکاب بزهکاری است تا از این رهگذر همه افراد جامعه، هنجارها و بایدها و نبایدهای اجتماعی که توسط قوانین به عنوان جرم مشخص و معرفی شده را رعایت کنند. بنابراین پیشگیری غیر کیفری از جرم، اقدام پیشین نظام مهار بزهکاری است و باید شیوه‌های آن را پیش از گرویدن افراد به سمت رفتار مجرمانه به کار بست که یکی از شاخه‌های آن، پیشگیری اجتماعی بوده و خود به دو دسته جامعه مدار و رشد مدار تقسیم می‌شود.

شهرک سعدی به عنوان یکی از مناطق حاشیه نشین شیراز از جمله مناطق کم برخوردار محسوب می‌شود که ارتکاب جرم به نسبت سایر مناطق شیراز در این منطقه روبه فزونی است و پیشگیری کیفری در این محله ناکارآمد بوده و نتیجه مطلوبی نداشته است. سازمان امور اجتماعی کشور یکی از مهم‌ترین اقدامات را در مناطق حاشیه نشین در سال ۱۳۹۶ برنامه ریزی کرده و در سال ۱۳۹۷ جهت بهبود شاخص‌های توسعه‌ای محلات حاشیه نشین، دفاتر تسهیلگری و توسعه محلی را زیر نظر دفتر امور اجتماعی و فرهنگی استانداری‌ها راه‌اندازی نمود، هرچند این دفاتر در پایان سال ۱۴۰۰ به دلیل کمبود بودجه برچیده شد اما در طول عمر سه ساله خود توانست با شناسایی آسیب‌ها و نیازهای خاص هر محله و با حساس سازی ارگان‌های مربوطه، موجبات رفع یا کاهش معضلات و تأمین نیازها را به وجود آورد و با تقویت ارتباط مردم با نهادها و دستگاه‌های اجرایی جهت بیان مشکلات محلات، رابط بین آن‌ها و سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی و غیردولتی با نظارت

نسبت به محله خود حساس‌تر سازند و نهایتاً به صیانت از ساکنان محله و کاهش نرخ وقوع جرم کمک کنند. حمایت دولت و نهادهای غیر دولتی از استمرار اجرای برنامه‌های پیشگیرانه اجتماعی می‌تواند تأثیر شگرفی بر پیشگیری از وقوع جرم و آسیب‌های اجتماعی در محله سعدی شیراز داشته باشد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

Delinquency, a longstanding social phenomenon, has remained a persistent challenge in societies across history. While criminal justice systems have traditionally relied on punitive measures to deter crime, modern criminological discourse highlights the limitations of penal sanctions, particularly in contexts where these fail to produce preventive effects. A growing body of international and domestic scholarship emphasizes the importance of proactive strategies and social participation in crime prevention, reflecting a paradigmatic shift toward non-penal, proactive, and community-based interventions. According to the Iranian Constitution, especially in Clause 5 of Article 156, the judiciary is mandated to take appropriate measures for crime prevention, underscoring the formal recognition of this shift at the national level. The inadequacy of merely repressive methods becomes more evident when examining high-crime neighborhoods like the Saadi township of Shiraz. Identified as one of Fars Province's marginalized and crime-prone regions, Saadi presents a case where crime rates have escalated despite penal efforts, prompting the need to explore non-penal strategies rooted in the concepts and tools of social prevention. Internationally, the importance of public participation has also been emphasized, with

دفتر امور اجتماعی و فرهنگی استانداری باشد. کارشناسان دفاتر تسهیلگری با توسل به راهکارهای پیشگیری اجتماعی در دو وجه جامعه مدار و رشد مدار با مشارکت جامعه محلی توانستند از رهگذر اقدامات و تدابیر پیش‌دستانه مانند توانمندسازی اقتصادی، فرهنگی، ایجاد آگاهی‌های حقوقی، ایجاد فرصت‌های کاری، توسعه آموزش و پرورش، کمک به جامعه پذیر شدن افراد، برگزاری جلسات با افراد خوش نام و صاحب نفوذ محلی از طریق نامناسب نشان دادن موقعیت‌های پیش‌جنایی، به تأثیرگذاری بر کاهش عوامل جرم زای فردی و محیطی مبادرت ورزند، افراد را

social crime prevention mechanisms—such as family involvement, neighborhood solidarity, and cross-sectoral collaboration—proving integral to effective crime control ([United Nations, 2004](#)).

Social prevention, as theorized in both criminological literature and institutional policy, is bifurcated into community-based and developmental approaches. The former seeks to alleviate structural disadvantages such as poverty, unemployment, lack of education, and cultural disenfranchisement, while the latter focuses on intervening in the developmental pathways of at-risk individuals, particularly children and adolescents. In this regard, the Office of Social Affairs in Iran established Facilitation and Local Development Offices in 2017 to address developmental deficits in underprivileged neighborhoods. These offices, staffed by interdisciplinary experts, were tasked with operationalizing localized solutions. The Saadi neighborhood, with its unique sociocultural and economic context, was chosen as a pilot site. During their operational years, these offices facilitated broad-based interventions across multiple domains—urban planning, legal support, economic empowerment, and health services. The core objective was to enable a bottom-up model of neighborhood transformation by leveraging local capacities, encouraging civic engagement, and mediating

between citizens and service providers. Notably, the offices operated under the supervision of the governorates' social and cultural affairs departments, aligning their functions with national developmental and legal mandates. Among their most notable achievements were improvements to sanitation infrastructure, establishment of job training programs, and provision of legal aid, all of which contributed to mitigating criminogenic conditions.

One of the most significant challenges identified in the Saadi neighborhood was widespread addiction, especially among the youth. This social ill had a cascading effect on issues such as divorce, domestic violence, and educational dropout rates. To counter this, several culturally sensitive and youth-oriented programs were implemented. These included public art festivals themed around anti-drug messaging, awareness campaigns on the harms of alcohol consumption, and economic support for families affected by addiction. Additionally, targeted interventions were launched in collaboration with provincial judicial and law enforcement bodies, aimed at the rehabilitation and reintegration of former addicts. These programs were informed by international frameworks recommending the development of professional ethical codes and behavioral standards across sensitive occupations, thereby strengthening self-regulation and institutional integrity (Taqipour, 2019). Social rehabilitation efforts were further bolstered by initiatives such as free legal clinics, skill development courses for women, and public health seminars focusing on reproductive and mental health. In tackling environmental and infrastructural neglect—factors that indirectly foster crime—local government units, in partnership with facilitation offices, undertook numerous urban renewal projects. These included improving lighting in public areas, repairing roadways, and managing waste disposal systems, thereby

enhancing the physical safety and aesthetics of the neighborhood.

Equally pivotal was the implementation of participatory frameworks that redefined the role of residents from passive recipients of aid to active contributors to communal well-being. Through the use of neighborhood councils, feedback sessions, and grassroots campaigns, a sense of ownership and belonging was fostered among the populace. Initiatives like neighborhood greening campaigns, youth-led social media outreach, and crowd-sourced identification of local problems demonstrated the power of collective agency. One standout example was the “My Neighborhood Without Tobacco” campaign, which galvanized local children and adolescents to submit creative work promoting healthy living. Programs also included educational competitions, health fairs, and vocational workshops that encouraged intergenerational cooperation and skill transmission. Particularly notable was the establishment of economic self-sufficiency schemes, such as microcredit initiatives and women's entrepreneurship programs, which provided both financial stability and a sense of purpose to previously marginalized individuals. These interventions align with global calls for empowering communities through access to work, housing, and education, all of which are enshrined in major international human rights instruments (Naderi et al., 2014).

The developmental branch of social prevention, or developmental crime prevention, emphasized early intervention in the lives of at-risk children and families. Strategies included identifying school dropouts, supporting families in economic distress, and equipping parents with skills for nurturing emotional bonds with their children. The guiding logic was that delinquency is not a spontaneous event but the culmination of unaddressed developmental, emotional, and structural vulnerabilities.

Measures were taken to improve school attendance, increase after-school engagement, and provide psychosocial support to children from families with addiction or abuse backgrounds. Teachers, community leaders, and social workers were engaged to foster a safe and nurturing environment. International guidelines, including the Riyadh Guidelines on Juvenile Delinquency Prevention and the Convention on the Rights of the Child, provide a clear blueprint for such multi-stakeholder interventions, mandating the protection of children's rights and the provision of supportive learning environments (Khosroshahi, 2009). Notably, programs in the Saadi neighborhood incorporated theatrical and literary workshops for children, civic education initiatives, and events focused on positive reinforcement and life-skills development. Together, these efforts represented a holistic model of early intervention that bridged the gap between family dysfunction and societal alienation.

Ultimately, the success of crime prevention strategies in the Saadi neighborhood hinges on the sustainability and institutionalization of such initiatives. While the temporary operation of the Facilitation and Local Development Offices yielded promising results, the discontinuation of funding in 2021 presents a cautionary tale about the fragility of such efforts. The evidence collected from this localized case study illustrates that social prevention, when executed systematically and inclusively, can substantially mitigate the structural and behavioral causes of crime. By centering the voices of the community, leveraging inter-agency collaboration, and aligning with both national law and international human rights standards, the model deployed in Saadi offers a replicable framework for other high-crime urban areas. Continued commitment from governmental and non-governmental sectors is imperative for scaling and sustaining such transformative

interventions. As the field of criminology moves increasingly toward integrative and preventive paradigms, the Saadi case demonstrates the enduring relevance and potential of social crime prevention strategies rooted in both cultural context and universal rights.

This study concludes by asserting that crime prevention is most effective when it transcends penal reactivity and embraces proactive, inclusive, and development-oriented paradigms. By integrating community voices, addressing root causes such as poverty and addiction, and fostering early interventions in schools and families, durable solutions to crime and delinquency can be achieved. The Saadi neighborhood experience underscores the value of holistic and locally grounded approaches, offering a model not only for other Iranian cities but also for broader comparative legal and criminological inquiry.

References

- Asghari, A., & Sarmadi Valeh, A. (2012). Social Crime Prevention in the Fifth Development Plan Law. *Criminal Law Teachings*, 4, 143-166.
- Ashrafi, M., & Azam, D. (2003). Victims and Families. *Basirat*, 10(30-31), 241-265.
- Babaei, M. A. (2011). Globalization of Crime: A Necessity for Criminological Studies and Research. *Criminal Law Teachings*, 8(1), 115-136.
- Borhani, M. (2009). Iran's Criminal Policy Regarding Prostitution. *Quarterly Journal of the Cultural and Social Council of Women*, 12(45), 7-42.
- Cario, R. (2001). Early Psychological-Social Intervention in Preventing Criminal Behaviors. *Translated by Ali Hossein Najafi Abrandabadi*, 35-36, 267-304.
- Haffarian, L., Aghaei, A., Kajbaf, M. B., & Kamkar, M. (2009). Comparing Quality of Life (and Its Dimensions) in Divorced and Non-Divorced Women and Its Relationship with Demographic Characteristics in Shiraz. *Knowledge and research in applied psychology*, 41, 64-86.
- Jalali Farahani, A. H., & Bagheri Asl, R. (2007). Social Prevention of Cyber Crimes and Deviations. *Majlis and Research*, 14(55), 121-155.
- Khajeh Nouri, B., & Dehghani, R. (2016). Adolescent Problems and Their Relationship with the Family Institution (Case Study: Parental Conflicts and

- Adolescent Mental Health). *Biannual Journal of Sociology of Social Institutions*, 3(7), 37-66.
- Khosroshahi, G. (2009). Secondary Prevention of Crime and Deviance in Quranic Teachings. *Scientific Research Quarterly on Social Welfare*, 9(34), 245-274.
- Naderi, A., Shirali, E., & Ghasemi Kafroudi, S. (2014). Examining Neighborhood Attachment and Its Role in Social Participation (Case Study: Ne'matabad Neighborhood). *Journal of Social Development Studies in Iran*, 6(3), 7-20.
- Paknahad, A. (2023). *Principles of Criminology* (Vol. 1). Mizan Publishing.
- Shayegan, F., & Asgharzadeh, S. (2015). The Role of Public Participation in Social Crime Prevention of Drug-Related Crimes. *Quarterly Journal of Social Health and Addiction*, 5(2), 69-86.
- Taqipour, A. (2019). Non-Criminal Crime Prevention in the Constitution of the Islamic Republic of Iran. *General Knowledge Quarterly*, 8(24), 1-18.
- United Nations. (2004). *UN Anti-Corruption Toolkit Third Edition*. Vienna.
- Yousfi, M., & Paydar Fard, A. (2023). *Effective Components in Crime Prevention* (Vol. 1). Adl-e Qanun Publishing.
- Zolfaghari, H., & Fa'al, S. (2015). Examining the Role of Police in Social Crime Prevention (Case Study: Districts 2 and 12 of Tehran). *Journal of Social Welfare*, 41, 29-52.